



LAUSUNTO

14.12.2017

LAPIN ASiantuntijalausunto valinnanvapautta koskevaan lakiluonnokseen

1. Voidaanko ehdotetulla valinnanvapauslailla osaltaan kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä parantaa palvelujen yhdenvertaista saatavuutta?

Nyt lausunnolla olevalla valinnanvapauslailla ei voida kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja eikä myöskään parantaa palvelujen yhdenvertaista saatavuutta. Terveys- ja hyvinvointierojen tasaamiseksi maakunnilta puuttuvat myös keinot huomioiden, että asukkaiden hyvinvointiin liittyvät päätökset tehdään pääosin kunnissa.

Palvelut voivat entisestään keskittyä ja todellista valinnanvapautta ei synny haja-asutusalueille

Lapissa kaupunkien ja suurimpien kuntien asukkaat voivat nyt jo valita terveysasemien, yksityisen ja julkisen terveydenhuollon sekä työterveyshuollon ja kansanterveystyön välillä. Pienissä kunnissa mahdollisuus valita on vähäisempi ja palveluita on vähemmän saatavilla.

Valinnanvapaus lisää valinnan mahdollisuuksia ja parantaa palveluiden saatavuutta entisestään isoimmissa kunnissa ja kaupungeissa, kun taas pienissä kunnissa valinnanvapaus ei tule toteutumaan.

Valinnanvapauden arvioidaan lisäksi kohdentuvan niihin asukkaisiin, joiden kognitiivinen ja fyysinen toimintakyky on hyvä, jotka ovat tottuneet sähköisten palveluiden käyttöön ja joille ei ole kynnys liikkua alueella fyysistä palvelupistettä tarvitessaan.

Palvelut pirstaloituvat ja voivat kohdentua epätarkoituksenmukaisesti

Terveys- ja hyvinvointierojen kaventamiseksi sote-palvelujen resurssit tulisi suunnata niiden väestöryhmien palveluihin, joiden terveys ja hyvinvointi ovat heikointa ja haavoittuvaisinta. Tyypillisesti heillä on tarpeita useille palveluille, jotka nyt esitetyssä lakiluonnoksessa on pilkottu usean tuottajan vastuulle. He myös hyötyisivät eniten sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnallisesta integraatiosta, jonka toteutumista ehdotettu valinnanvapauslaki vaikeuttaa huomattavasti.

Yksityisen palvelutuotannon ja valinnanvapauslain myötä sote-keskuspalveluiden käytön kynnyksen arvioidaan madaltuvan ja osin se voi jopa johtaa epätarkoituksenmukaiseen käyttöön ja resurssien kohdentumiseen henkilöihin, jotka eivät tosiasiallisesti välttämättä edes tarvitse palveluja. Tällöin terveys- ja hyvinvointiin liittyvät erot voivat jopa entisestään kasvaa.

Palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden näkökulmasta haasteelliseksi nähdään työterveyshuollon piirissä olevien ja kansanterveystyön vastuulla olevien asukkaiden eriarvoiset palvelut. Valinnanvapauslaki esitettyssä muodossaan voi myös tätä eriarvioisuutta lisätä, jos työterveyshuollon palveluntuottajat tulevat tarjoamaan myös sote-keskuspalveluita työterveysasiakkailleen.

Maakunnalta puuttuvat välineet, joilla se voi edistää hyvinvointia ja terveyttä

Vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä on kunnilla. Maakunnan tehtävänä on tukea kuntia tässä tehtävässä sekä järjestää väestön tarpeiden mukaiset sosiaali- ja terveyspalvelut. Tämä tarkoittaa, että maakunnalla ei ole itsellään välineitä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen keskeiset välineet ovat jatkossakin kunnissa.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi on tärkeä turvata kuntien resurssit tämän tehtävän hoitamiseksi. Kuntalaisten hyvinvointiin voidaan lisäksi vaikuttaa päätöksillä, jotka koskevat esimerkiksi yhdyskuntasuunnittelua, liikenne- ja ratkaisuja, asumisolosuhteita, työllisyyttä sekä yhteisöllisyyden tukemista.

Kuntien motivointi ja kannustaminen toimenpiteisiin, joilla voidaan vaikuttaa väestön terveyteen- ja hyvinvointiin, nousee ensiarvoisen tärkeään asemaan. Mikäli kuntien intressissä ei ole hyvinvoinnin edistäminen, sillä on vaikutusta palveluiden tarpeeseen ja maakunnan sosiaali- ja terveyspalveluista aiheutuviin kustannuksiin.

Valtioiden välisen yhteistyön mahdollisuudet hyödynnettävä täysimääräisesti

Lapin maantieteellinen asema ja satojen kilometrien maanraja Norjan ja Ruotsin kanssa tuo mukanaan monia mahdollisuuksia sote-palvelujen järjestämiselle, jos lainsäädäntö tukisi tätä yhteistyötä nykyistä paremmin.

Rajat ylittävällä yhteistyöllä voidaan lisätä palvelujen yhdenvertaista saatavuutta esimerkiksi saamenkieliselle ja ruotsinkieliselle väestölle. Valtioiden välisellä yhteistyöllä voidaan mahdollisesti vaikuttaa myös kustannuksiin niitä laskevasti, koska esimerkiksi saamenkieliset palvelut on voitava järjestää Lapissa kolmella eri saamen kielellä.

Esimerkiksi utsjokelaisille norjalaisessa sote-keskuksessa palvelut saattavat olla jopa lähempänä kuin suomalaiset palvelut. Lisäksi ne voi naapurimaassakin saada omalla äidinkielellä, saamalla tai suomella. Samoin suomalaisten sote-keskusten valitseminen vaikkapa ruotsalaisille naapureillemme pitäisi olla helppoa.

2. Antaako lakiluonnos asiakkaalle riittävät mahdollisuudet hakeutua asiakkaan omaan tilanteeseen sopivaan palveluun?

Uudistus mahdollistaa asiakkaan hakeutumisen omaan tilanteeseen sopivaan palveluun siellä, missä tarjontaa on ja/tai niille, joilla on valmiudet löytää tarkoituksenmukaisia palveluja ja mahdollisuudet hakeutua palveluun esimerkiksi kulkuyhteyksien puolesta.

Valinnanvapaudessa nähdään olevan hyviä puolia asiakkaan näkökulmasta ja siihen sisältyvän kilpailun uskotaan lisäävän tuottavuutta ja tehokkuutta siellä, mihin syntyy aito valinnan mahdollisuus ja yksityisten palveluntuottajien välille kilpailutilannetta esimerkiksi palveluiden laadussa.

Asiakkaan näkökulmasta erityisen hyvänä nähdään, että hoitoon pääsy nopeutuu.

Asiakkaan oma rooli korostuu

Hakeutuminen palveluihin edellyttää kuitenkin asiakkaalta itseltään varsin vahvaa roolia arvioida omaa tilannetta ja palvelutarvetta sekä tiedollisia valmiuksia löytää niiden kautta omaan tilanteeseen sopivin palvelu.

Haasteelliseksi muodostuu asiakkaan vaikutusmahdollisuuksien syntyminen niissä tilanteissa, joissa asiakkaalla itsellään ei ole kykyä arvioida omaa palvelutarvetta eikä päättää minkä palveluntuottajan palveluiden piiriin hakeutuu.

Palveluohjauksen ja tiedon rooli korostuvat valintojen pohjaksi

Asiakkaiden valmiudet etsiä ja löytää omaan palvelutilanteeseen parhaiten sopivat palvelut, ovat erilaiset ja näin palveluohjauksen merkitys korostuu. Esitetyn lakiluonnoksen mukaan asiakas voi valita palveluntuottajan, mutta ei voi vaikuttaa palvelun sisältöön valinnan jälkeen. Jotta asiakas osaa tehdä oikeita valintoja, hänellä tulisi olla riittävät tiedot palveluntuottajasta, mutta myös palvelun sisällöstä. Sekä palveluohjaus, että objektiivisen tiedon tuottaminen ovat maakunnan vastuulla olevia tehtäviä, jotka voivat sitoa huomattavissa määrin ainakin alkuvaiheessa myös henkilöstöresursseja.

Palveluntuottajien markkinointiviestintä ja mielikuvat voivat vaikuttaa merkittävästi palveluiden valintaan palveluiden laadun tai soveltuvuuden lisäksi.

3. Jos asiakkaalla on laaja-alaisia palvelutarpeita, toteutuuko lakiluonnoksen perusteella asiakkaan mahdollisuus saada tarpeen mukaisella tavalla yhteen sovitettuja palveluja?

Lakiluonnos ei riittävästi edistä asiakkaan mahdollisuuksia saada ja päästä tarpeen mukaisesti yhteen sovitettujen palvelujen piiriin, vaikka koko uudistuksen keskeinen tavoite on lisätä mahdollisuuksia integraatioon ja näin vaikuttaa kustannuksiin niitä laskevasti.

Monituottajamalli luo pirstaleisuutta

Tällä hetkellä palvelujen yhteensovittaminen on haasteellista johtuen erityislainsäädännön asettamien sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyön rajoitteiden ja palveluiden sektoroitumisen vuoksi ja myös järjestämistä vastaavien kuntien suuren määrän vuoksi.

Esitetty järjestämislaki kokoaisi yhteen palveluita saman johdon ja budjetin alle, mikä parantaisi palvelujen yhteensovittamista laaja-alaisissa palvelutarpeissa. Sen sijaan esitetty valinnanvapauslaki kuitenkin käytännössä vaikeuttaisi palveluiden yhteensovittamista.

Palveluiden monituottajamalli tuo pirstaleisuuden palvelujärjestelmään ja integraatio jää toteutumatta ja palveluketjut syntymättä. Erityisen kriittiseksi nähdään perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon integraation toteutuminen.

Lisäksi perusterveydenhuollon ja sosiaalityön integraatio voi jopa heikentyä nykytasosta. Esimerkiksi ikäihmisten palveluissa aiheutuu lisätyötä siitä, että kotipalveluiden lisäksi ammattihenkilöstö joutuu tekemään yhteistyötä eri sote-keskusten kanssa terveyspalveluiden saamiseksi.

Sosiaali- ja terveyspalveluja yhtä aikaa tarvitsevien asiakkaiden palvelut hajautuvat nyt esitetyn lakiluonnoksen mukaan eri palveluntuottajille. Esimerkiksi kotihoidon, palveluasumisen, mielenterveys- ja päihdepalvelujen sekä vammaisten palvelut voivat pirstaloitua monelle eri palveluntuottajalle riippuen, minkälaisia valintoja asiakkaat tekevät ja miten maakunnan edellytetään palvelutuotantonsa järjestävän.

Asiakkaan palvelutarve voi edellyttää, että hän käyttää yhtä aikaa sote-keskuksen ja liikelaitoksen palveluita. Lisäksi hänellä voi olla oikeus asiakassetelillä tuotettaviin palveluihin ja henkilökohtaiseen budjettiin.

Palvelutarpeen arviointi ja palveluohjaus korostuvat

Lakiluonnoksen mukaan maakunnan vastuulla on järjestää asiakkaille riittävä neuvonta ja ohjaus. Lisäksi maakunnan tehtävä on arvioida monipalveluasiakkaiden palvelutarve. Maakunnan näkökulmasta kyse on vaativista tehtävistä, joka edellyttää syvällistä ammatillista osaamista.

Osaamisvaatimuksena on, että asiantuntija kykenee hahmottamaan asiakkaan kokonaistilanteen riittävän laaja-alaisesti, määrittelemään palvelutarpeen sekä hallitsee sosiaali- ja terveyspalvelujen kokonaisuuden. Palvelutarpeen arviointi ja palveluohjaus jo nyky muodossa nähdään erittäin vaativaksi tehtäväksi. Nyt esitetystä mallista sen rooli entisestään korostuu ja mahdollisesti kohderyhmä laajenee, jolloin haasteeksi voi muodostua, että se vaatii huomattavaa henkilöstöresursointia.

Asiakassuunnitelmalla haetaan integraatiota, mutta kenellä kokonaisvastuu palveluista?

Paljon palveluja tarvitseville asiakkaille laaditaan maakunnan liikelaitoksessa asiakassuunnitelma. Asiakassuunnitelman laatimisella edistetään palvelujen integraatiota asiakkaan näkökulmasta, mutta se ei takaa kuitenkaan asiakkaan kokonaisvaltaista palvelua, jos palveluiden tuottaminen on hajaantunut eri palveluntuottajille.

Asiakassuunnitelmasta voi muodostua hallinnollisesti raskas ja vastuujaoiltaan epäselvä toimenpide, joka johtaa päällekkäiseen työhön ja suunnitelmien heikkoon laatuun. Lakiluonnos ei myöskään ota kantaa siihen, kuka vastaa asiakassuunnitelman ja siihen liittyvien palvelujen tavoitteellisesta toteutumisesta.

Asiakassuunnitelmien laatiminen vaatii resursointia, mutta myös sitä, että tieto liikkuu eri toimijoiden välillä. Tiedon liikkuminen toimijoiden kesken puolestaan voi muodostua ongelmalliseksi yksityisyyden suojan näkökulmasta, jos suunnitelma käsitellään asiakkaan tilannetta laajasti.

Monipalveluasiakkaan kannalta järjestelmän tulisi olla nyt esitettyä huomattavasti yksinkertaisempi ja palvelujen tulisi näyttäytyä asiakkaalle ”yhden luukun periaatteena”, jossa kokonaisvastuu on määritelty selkeästi yhdelle palveluntuottajalle, vaikka itse palveluja tuottaisikin useampi toimija. Nyt tällainen yhden luukun periaate ei mahdollistu ja asiakas voi seilata eri palveluntuottajien palveluissa.

Asiakas voi valita liikelaitoksen, mutta millä periaatteilla?

Lakiluonnos ei ota kantaa selvästi, mitä käytännössä tarkoittaa asiakkaan oikeus saada valita maakunnan liikelaitos. Epäselväksi jää, miten määräytyy asiakkaalle tarjottavat palvelut eli määräytyvätkö palvelut kotimaakunnan liikelaitoksen vai palveluntuottajaksi valitun liikelaitoksen perusteella ja kuka maksaa kustannukset, kun liikelaitosten palveluiden kriteerit voivat poiketa toisistaan.

4. Antaako esitys maakunnille riittävät edellytykset järjestämistä vastuun toteuttamiseen?

Uudistus on tarpeellinen ja valinnanvapauden suunnitelmallinen ja vaiheittainen käyttöönotto ovat kannatettavia asioita. Edellä mainitut asiat tulisi toteutua kuitenkin niin, että maakunta voi itse päättää valinnanvapauden piiriin kuuluvien palveluiden sisällöistä ja aikatauluista sekä palveluverkosta nyt esitettyä lakiluonnosta laajemmin.

Järjestämismvastuu kapenee, kun valtion ohjaus vahvistuu

Valinnanvapauslaki kaventaa maakunnan järjestämismvastuun keinovalikoimaa siitä, mikä se on kunnilla. Kunnilla on oikeus päättää palvelujen rahoituksesta (verotusoikeus), määrittellä asukkaiden palvelutarpeet ja palvelutaso erityislainsäädännön puitteissa sekä päättää palveluverkosta ja palveluiden tuotannon tavoista.

Järjestämismvastuun siirtyessä maakunnille hallitukselle annetun järjestämislakiesityksen mukaisesti järjestämismvastuu kapenee, koska rahoituksesta päättäminen siirtyy valtiovarainministeriölle ja palveluiden osalta keskushallinnon ohjaus vahvistuu merkittävästi. Myös palveluverkkoa koskevat ratkaisut tulevat osin ylhäältä annettuina.

Valinnanvapauslaki kaventaa entisestään järjestäjän keinovalikoimaa, kun päätösvalta palvelutuotannon tavoista jää pieneksi. Maakunta voi päättää palveluverkosta, mutta valinnanvapauslaki tekee palveluverkon tosiasiallisen ohjaamisen vaikeaksi.

Maakunnilla tulee olla verotusoikeus

Valinnanvapaus toteutetaan rahoituksella, jonka valtio myöntää maakunnille. Valtio vastaa rahoituksesta ja maakunnat palvelujen järjestämisestä. Vastuiden erottamista valtion ja maakunnan kesken esitetyllä tavalla ei nähdä hyvänä ratkaisuna.

Maakunnan rahoituksen joustovaran tai/ja rahan puute voi vaarantaa riittävien ja yhdenmukaisten palvelujen järjestämisen ja asiakkaiden näkökulmasta palveluiden saatavuuden. Maakunta joutuu vaihtoehtoisesti supistamaan palvelutarjontaa, rajaamaan palvelujen sisältöä tai tinkimään palveluiden laadusta. Edellä mainitusta johtuen maakunnalla tulisi olla verotusoikeus. Vain sen kautta voi toteutua maakunnan järjestämismvastuu siten, kun uudistus edellyttää.

Maakunnan tiukka rahoituskehys ja valinnanvapauden lakisääteinen laajuus perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon palveluissa vaikeuttavat olennaisesti maakunnan mahdollisuuksia järjestää julkisia palveluja. Maakunnilla tulee olla enemmän päätöksentekovaltaa esimerkiksi siinä, mitkä erikoisalojen vastaanotot voidaan järjestää osana sote-keskusten palveluvalikoimaa. Samoin maakunnan tulee voida päättää diagnostisten palveluiden sisällyttämisestä sote-keskusten tai liikelaitoksen vastuulle päällekkäisten kalliiden investointien estämiseksi

Valtion maakunnille myöntämissä rahoitusperusteissa tulee voida huomioida erityisolosuhteet

Lapin alueen erityispiirteitä ovat pitkät etäisyydet, heikot julkiset yhteydet, harva-asutus, seutukuntien erilaiset toimintaympäristöt sekä pienet asiointialueiden väestöt. Lisäksi Lapin maakunnalla on saamenkielisten palvelujen kehittämistehtävä sen lisäksi, että sen on huomioitava omissa järjestämistehtävässään saamen kieliset palvelut ja saamelaisten kulttuuri-identiteetti.

Kolmannes Lapin asukkaista asuu kunnissa, joissa on keskimäärin 3 600 asukasta, 80 km seuraavaan kuntakeskukseen ja 180 km keskussairaalaan. Nämä kunnat muodostavat pitkälti kukin oman asiointi- ja työssäkäyntialueensa. Kolmannes väestöstä on sijoittunut Rovaniemelle, joka muodostaa oman asiointialueen ja noin kolmannes asuu Meri-Lapissa maantieteellisesti tiiviillä alueella, johon on keskittynyt myös alueen suurteollisuus. Lisäksi Lapille ominainen piirre on matkailijoiden suuri ja jatkuvasti kasvava määrä, mikä on huomioitava palvelujen järjestämisessä sekä varautumisessa.

Lapin pitkien etäisyyksien ja harvan julkisen liikenteen vuoksi keskeiseksi järjestäjän vastuuksi asukkaiden näkökulmasta nousee palvelujen saavutettavuus ja riittävän palveluverkon turvaaminen. Lapissa erityisen haasteen järjestämistehtävälle asettaa se, että väestö Lapissa kokonaisuutena ja pienten kuntien asiointialueilla on huomattavan pieni suhteessa saavutettavuuden edellyttämään palveluverkkoon.

Erikoissairaanhoidon palveluiden järjestämisessä huomioitava väestö- ja elinkeinorakenne

Erikoissairaanhoidon palvelujen saavutettavuuden näkökulmasta Lapissa nähdään tärkeäksi, että erikoissairaanhoidon palveluja on saatavilla Rovaniemellä ja Kemissä. Tämä on välttämättömyys huomioiden Kemi-Tornio alueen väestökeskittymä sekä suurteollisuus. Kahden toimipaikan ylläpitäminen edellyttää erikoissairaanhoidon yksiköiden välistä toimivaa työnjakoa ja henkilöstön yhteiskäyttöä.

Hallituksen esitys järjestämislaiksi mahdollistaa nykyistä kustannustehokkaamman erikoissairaanhoidon järjestämisen Lapissa. Esitetty valinnanvapauslainsäädäntö ja erityisesti asiakassetelin ulottaminen erikoissairaanhoidon sen sijaan heikentää merkittävästi järjestäjän mahdollisuutta erikoissairaanhoidon saavutettavuuden turvaamiseen ilman, että erikoissairaanhoidon osuutta kokonaisrahoituksesta jouduttaisiin lisäämään ja peruspalveluita jouduttaisiin karsimaan.

Myös perustason palvelut tarvitaan nykyisiin kuntakeskuksiin huomioiden välimatkat

Nykyisten terveyskeskuksen palveluiden näkökulmasta riittävän osaamisen ylläpitäminen optimaalisesti edellyttää keskimäärin suurempaa väestöä kuin suuressa osassa Lapin kuntia tällä hetkellä on. Saavutettavuuden näkökulmasta perustason palvelut kuitenkin tarvitaan kaukana toisistaan olevissa kuntakeskuksissa. Nykytilassa kaikissa kuntakeskuksissa on kyetty ylläpitämään kohtuukustannuksin perustason terveydenhuollon palvelut, kun osaaminen on keskittetty yhden johdon ja budjetin alle ja väestön perusterveydenhuollon asiointi on myös keskittynyt pienissä kunnissa terveyskeskuksiin.

Esitetty valinnanvapauslaki uhkaa Lapin lähipalveluita kahdella mekanismilla. Toisaalta riskinä on, että osa väestöstä valitsee muualla kuin omassa kunnassa toimivan sote-keskuksen, jolloin tulot pienenevät siten, että resurssit eivät enää riitä tarvittavan osaamisen ja valmiuden ylläpitämiseen. Toisaalta terveyskeskusten nykyinen toiminta pilkottaisiin eri tuottajien vastuulle sote-keskuksiin, liikelaitoksen toimintaan, asiakassetelipalveluille ja henkilökohtaisen budjetin palveluihin. Tuottajille syntyy helposti eri suuntaisia kannusteita, päällekkäistä osaamista ja resursseja sekä kilpailua avainosaajista, mikä nostaa kustannuksia.

Nykyiset terveyskeskukset ovat merkittäviä pienten kuntien ympärivuorokautisen valmiuden resurssipisteitä, jossa voidaan vastata erilaisiin äkillisiin tarpeisiin ja tukea asumista kotona ja palveluasumisyksiköissä. Pienissä terveyskeskuksissa yksi ammattihenkilö voi tehdä esityksen mukaisia sote-keskuksen ja liikelaitoksen vastuulla olevia tehtäviä ja vielä asiakasseteliin ja henkilökohtaisen budjetin piiriin ehdotettuja tehtäviä. Mikäli työtä ja tuloja siirtyisi valinnanvapausmekanismeilla kuntakeskusten sote-keskuksista pois, on vaarana, että maakunnalla ei enää ole varaa ylläpitää sote-keskuksissa tarvittavaa osaamista lähipalveluna, jolloin palvelut pienimmissä kunnissa heikkenevät ja lakkaavat. Tämä vaikuttaisi erityisen haitallisesti paljon tukea tarvitseviin asukkaisiin ja heikentäisi pienten kuntien elinvoimaa ja varautumista.

Edellä mainituilla mekanismeilla esitetty valinnanvapauslaki tekee Lapin maakunnan sote-järjestäjän vastuun toteuttamisen erittäin vaikeaksi. Lapin erityisolosuhteet tulee huomioida sote-rahoituksessa nykyistä voimakkaammin, jotta voidaan turvata yhdenvertaiset palvelut. Lisäksi maakunnan tulee voida edellyttää, että kaikki alueen suoran valinnan palveluntuottajat osallistuvat järjestäjän päättämän palveluverkon kiinteiden kustannusten ja valmiuden ylläpitämiseen.

Saamelaisuus ja siihen liittyvät kielelliset oikeudet ja kulttuuri identiteetti

Valinnanvapauslainsäädäntö ei nyt esitettynä edistä myöskään riittävästi saamelaisväestön kielen ja kulttuurin mukaisten palveluiden saatavuutta. Saamenkielisten palveluiden saatavuuden parantamiseksi valinnanvapaus tulisi ulottaa saamenkielisissä palveluissa Ruotsin ja Norjan palveluihin ja mahdollistaa rajat ylittävä yhteistyö nykyistä joustavammin

Maakunnalla tulee olla riittävä toimivalta päättää palvelujen järjestämisestä ja tuotannosta

Maakunnalla tulee olla riittävä toimivalta päättää palvelujen tuotantotavasta ja ohjata palvelujärjestelmää kokonaisuutena, jotta asetetut kustannusten kasvun hillintään liittyvät tavoitteet toteutuvat.

Palveluintegraatio, digitaalisten palvelujen kehittäminen ja yhteiset tietojärjestelmät ovat esimerkiksi ehdottomia edellytyksiä kustannussäästöjen saamiseksi aikaan. Palveluketjujen tulee toimia saumattomasti eri palveluiden ja toimijoiden kesken. Yhteisten tietojärjestelmien merkitys korostuu tilanteessa, jossa vastuu palveluketjusta voi hajautua usealle toimijalle. Yhteisillä tietojärjestelmillä mahdollistetaan asiakastiedon siirtyminen ja näin vältetään päällekkäistä työtä tai tiedon katkoksia, jotka voivat aiheuttaa jopa lisäkustannuksia.

Maakunnilla on oltava riittävä toimivalta tehdä omaa maakuntaan koskevia ratkaisuja siinä, mitkä palvelut se tarjoaa asukkaille valinnanvapauden piiriin ja minkälaisella aikataululla valinnanvapautta laajennetaan sekä minkälainen sen palveluverkko kokonaisuudessaan on. Nyt lakiin kirjattu mahdollisuus kaventaa maakuntien omaa harkintavaltaa ja rajoittaa niiden itsehallinnollisuutta sekä päätöksentekomahdollisuutta järjestämistehtävään liittyen.

Maakunnan rooli järjestäjänä tulee muodostua riittävän vahvaksi

Integraatiota edistää, jos maakunnalla on todelliset mahdollisuudet ohjata tuottajia ja tuotantojärjestelmää. Jos palveluntuottajien ohjaus perustuu lakiluonnoksen mukaisesti sopimuksellisuuteen, sopimusten valvontaan ja erilaisten erityisehtojen asettamiseen tai yksittäisen asiakkaan kohdalla asiakassuunnitelmaan, se tuo mukanaan huomattavissa määrin hallinnollista työtä ja byrokratiaa sekä sitoo huomattavissa määrin henkilöstöresursseja.

Järjestäjän tulisi voida edistää integraatiota määrittelemällä palveluketjut, joihin kaikkien tuottajien tulee sitoutua. Niiden yksityiskohtainen määrittely voi estää innovaatioiden syntymisen. Määrittely ja sopiminen maakunnassa tai paikallisesti tulee haastavaksi myös sen vuoksi, että palveluketjuihin osallistuu koko ajan muuttuva joukko palveluntuottajia.

Valinnanvapaus voi jopa nostaa kustannuksia

Mikäli valinnanvapaus toteutuu nyt esitetystä muodosta, on tarpeen varautua toimeenpanovaiheessa kustannusten nousuun nykytasoon verrattuna. Kustannusten nousupaineita lisäävät esimerkiksi tietojärjestelmiin liittyvät integraatiotarpeet, asiakkaiden tekemät valinnat julkisen ja yksityisen palveluntarjoajan välillä sekä valinnanmahdollisuuksien laaja kirjo.

Pidemmällä tähtäimellä kustannusten kasvu tasaantuu, kun tuotantorakenne saadaan sopeutettua vastaamaan asiakkaiden valintoihin, kilpailuasetelma synnyttää tuotannollista tehokkuutta ja alentaa kustannuksia sekä kansalaiset ottavat enemmän vastuuta palveluohjauksesta ja palveluihin osallistumisesta.

Asiantuntijalausunnon valmisteluun ovat osallistuneet muutosjohtajan lisäksi sosiaali- ja terveyspalvelujen maakunnalliset valmistelijat.

Yhteistyöterveisin

Marja Perälä

Marja Perälä

muutosjohtaja

Lapin maakunta- ja sote-uudistuksen valmistelu